

Role ženy a její vývoj v evropském nástupnickém právu

Petr Nohel

Univerzita Karlova

Kontaktní e-mail: petr.nohel@ruk.cuni.cz

The Role of Women and Its Development in European Succession Law

Abstract:

Although the history of European law of succession is colourful, changes in its conception have been continuous, especially in case of transferring the claims. They have not been adopted equally consistently by all states in which the monarchy order is still an integral part of the legal system. We can find out the trend of transition from more rigorous forms (such as Salic or Agnatic law) to the current absolute primogeniture, which is gradually applied across whole continent. In some countries there we can find significant divergence between this successor order and older noblemen orders. The status of women became over time more equal to the status of men, but at the same time women gradually lost their exclusive position that was reserved for them by previous orders.

Keywords: succession law; primogeniture; monarchy; status of women

Klíčová slova: nástupnické právo; primogenitura; monarchie; postavení žen

DOI: 10.14712/2464689X.2022.36

Nástupnické právo v kontextu doby

Nástupnické právo je živým právním odvětvím v těch evropských státech, formou jejichž státního zřízení je monarchie. Tento pojem vychází ze starořeckého slova *μοναρχία*, tj. vláda jednotlivce, přičemž zmíněný termín se vyznačuje určitou fluidností, neboť není z podstaty definiční. Konkrétní pravomoci jednotlivých evropských monarchů se totiž od sebe vzájemně, a to mnohdy velmi diametrálně, odlišují.¹ Z označení formy státního zřízení tak není možné striktně odvodit právní vztah panovníka k příslušné zemi a jejím občanům.²

¹ Srov. např. KOZUBÍK, J. – CHYTILEK, R. Formální pravomoci současných evropských monarchů a jejich reálné využití. *Politologický časopis*, 2013, roč. 20, č. 4, s. 483–506.

² Bliže viz např. definice pojmu „monarchy“ v *Encyclopedia Britannica*. [online]. <https://www.britannica.com/topic/monarchy>. [cit. 18. 03. 2022].

Jistým svorníkem pro tyto státy tak může být fakt dědičnosti předmětného úřadu, i když ani zde není toto vodítkem stoprocentním.

Nástupnické právo je pak odborná právní disciplína, součást práva, která odvozuje a stanovuje, která osoba má právo usednout na ten který trůn a v jakých případech. Nástupnické právo se touto problematikou zabývá jak prakticky (tedy v situaci konkrétních panovnických rodin), tak teoreticky (v zemích, kde momentálně monarchie není, nebo na příkladech v modelových situacích). Nástupnické právo se pohybuje na pomezí práva státního (otázka hlavy státu), teologie (církevní právo, posloupnost, sakramentální rozměr), historie a pomocných věd historických (genealogie, heraldika, titulatura, apod.).³

Protože se za posledních 40 let novelizovaly principy nástupnictví ve většině evropských států, které jsou monarchiemi, klade si tato studie za cíl identifikovat skutečné proměny v kontextu obecného vývoje zásad nástupnického práva v tomto období, přiblížit je ve světle starších právních úprav, a to vše s přednostním důrazem na roli žen, neboť počet panovnic je v současné době i v aktuálním budoucím výhledu oproti minulosti nepoměrně vyšší. Neméně důležitým cílem je pak identifikace role žen v nástupnickém právu za účinnosti předcházejících úprav.

1. Obecné principy nástupnických řádů

Jednotlivé nástupnické řády se od sebe odlišují způsobem, jakým je kladen důraz na závaznost principu dědičnosti ve vztahu k dalším aktérům, kteří do nástupnictví historicky vstupovali (lenní podřízenost, právo odúmrťe, právo volby),⁴ ale také způsobem, jakou roli v těchto pořádcích hraje uplatnitelnost nároku ženských členů dotčených dynastií.

1.1 Starší řády a odlišné typy primogenitur

Starší nástupnické řády nevykazovaly tak vysokou míru systematičnosti jako následné období primogenitur a více než problematika teoretických nároků v nich hrál roli faktický výkon vlády na příslušném území. Mezi tyto řády můžeme počítat:

Seniorát – princip, podle kterého vládl vždy věkem nejstarší člen rodu. V našich zemích se aktivně uplatňoval v přemyslovské dynastii ještě do 12. století a vykazoval vysokou míru nestability a nepředvídatelnosti. Zatímco teoreticky je tento nástupnický řád dobře popsatelný, v praxi narážel na ne vždy věrná data narození jednotlivých členů rodu, což způsobovalo jejich vzájemné roztržky.

Princip roty – systém hierarchizace titulárního postavení. Ne příliš častý systém, uplatňovaný např. v rodině Rurikovců, kdy každý člen rodu obdržel v určitém věku titul konkrétní dílčí územní jednotky a příslušné postavení. Tyto dignity se od sebe odlišovaly mírou důstojnosti. Jakmile došlo k instalaci nového panovníka, jednotliví členové rodu se posouvali podle jím uvolněné dignity rotačním principem.⁵

Electio – volba. Nejedná se v pravém slova smyslu o nástupnický řád, je však nutné ho zmínit ze tří důvodů. Za prvé je tento řád dodnes uplatňován ve Vatikánu, což je teokra-

³ Srov. NOHEL, P. *Nástupnické právo v českém království*. 2. vydání. Pohled: GLYF Media, 2019.

⁴ Srov. např. NOHEL, P. Vývoj českého nástupnického práva. In: HUBÁLEK, T. (ed.). *Sborník z VII. mezinárodní vědecké konference studentů doktorských studijních programů v oblasti společenských věd*. Praha: Epoque, 2018, s. 68.

⁵ Srov. MARTIN, J. *Medieval Russia 980–1584*. Cambridge: Cambridge University Press, 1995, s. 27–29.

tická monarchie, za druhé býval doplňujícím principem k některým jiným nástupnickým řádům, které se primárně řídily odlišným principem, avšak volbu připouštěly v situacích, které samy o sobě nepředpokládaly nebo nedokázaly efektivně řešit. Nakonec se princip volby také uplatňoval ve Svaté říši římské pro osobu císaře. Je však třeba zdůraznit, že se jednalo o osobu vybíranou z řad vládnoucích rodů, a také, že sama státní entita této říše nebyla bazálním, ale naopak zaštiťujícím útvarem pro množství dílčích relativně samostatných států, v jejich čele již stál příslušný suverén.

Od 13. století se pak v Evropě začínají více uplatňovat různé primogeniturní řády, jejichž základním rozpoznávacím znakem je zajištění co možná největší kontinuity napříč jednotlivými generacemi vládnoucích rodů.

Primogenitura salická je klasickým mužským nástupnickým řádem, kdy po předchozím panovníkovi nastupuje jemu nejbližší mužský člen rodu (typicky nejstarší syn). Tento pořádek nepočítá s ženskými členy příslušného rodu a právo na dědictví různých důstojenství přiznává pouze mužům. Činí tak dokonce i v situacích, kdy je uplatněním tohoto principu podporována diskontinuita. Např. v situaci, kdy dojde k vymření první linie rodu, přiznává tento řád dědictví všech jejích titulů a nároků linii další, přičemž nerozlišuje, zda jsou mezi nároky obsažena důstojenství celému rodu společná, nebo i ta, kterých nabyla první linie již během své samostatné existence. Může se tedy stát, že první linie zdědí nová důstojenství po některém jiném vymřevším rodě, a ta pak přecházejí na linii druhou, aniž by příslušníci druhé linie byli s tímto jiným rodem jakkoliv spřízněni.

Primogenitura agnatická je primogenituře salické velmi blízká,⁶ avšak s tím rozdílem, že kontinuitu podporuje. Projevuje se to ve dvou ohledech. Jednak přiznává právo žen v případě, že se mužských členů rodu již nedostává,⁷ jednak pohlží na každou dignitu ve své kontinuitě zvlášť. V případě, že vymírá první rodová linie držící více důstojenství, umí tento princip odlišit, která důstojenství přejdou na rodovou linii následnou, a která budou děděna ženskými členy první linie. Nároky jednotlivých důstojenství tedy budou rozděleny tak, aby byla zachována kontinuita s upřednostněním dědění pro mužské členy rodu, dokud se jich dostává.

Primogenitura kognatická představuje vlastně přechodovou formu mezi primogeniturou agnatickou a absolutní, protože připouští možnost dědictví pro obě pohlaví, vyžaduje však, aby se nejprve uplatnily nároky mužských a posléze i ženských potomků posledně vládnoucího panovníka. V jejich intencích má tedy stále syn panovníka přednost před jeho dcerou, ale nemá-li panovník žádného přímého mužského dědice, nárok uplatní jeho nejstarší dcera bez ohledu na to, zda další panovníkovi patrilineární příbuzní žijí.

Primogenitura absolutní neboli **rovná** představuje systém, ve kterém pohlaví potenciálních dědiců nehraje žádnou roli, a proto ani není v otázce nástupnictví bráno v úvahu. Podle tohoto pořádku jednotliví potomci uplatňují své nároky postupně podle pořadí prvozenectví bez ohledu na své pohlaví.

⁶ Odtud také alternativní název polo-salická primogenitura.

⁷ Rod buď již žádnými mužskými příslušníky nedisponuje, nebo se žijící členové rodu svého nároku na předmětné důstojenství vzdali.

1.2 Časové hledisko a aktuální stav

Přestože se nástupnické právo vyvíjelo v různých zemích odlišným způsobem, a především odlišným tempem, můžeme rozpoznat tyto tři základní časové periody, ve kterých obecně identifikujeme převažující stav:

do 13. století	Mix starších řádů a salické primogenitury.
13.–20. století	Salická primogenitura přetrvává, ale v čase ustupuje na úkor primogenitury agnatické. Vzácně se vyskytuje primogenitura kognatická.
od 20. století	Postupná dominance rovné primogenitury.

Přehled aktivních nástupnických řádů v Evropě podle posledních úprav je následující:

Nástupnický řád	Země	Účinnost aktuální úpravy	Předchozí úprava
Rovná primogenitura	Švédsko	1980	agnatická primogenitura
	Nizozemsko	1983	agnatická primogenitura
	Norsko	1990	agnatická primogenitura
	Belgie	1991	salická primogenitura
	Dánsko	2009	agnatická primogenitura
	Lucembursko	2011	agnatická primogenitura
	Velká Británie	2013	kognatická primogenitura
Kognatická primogenitura	Španělsko	1978	agnatická primogenitura
	Monaco	2002	kognatická primogenitura ⁸
Salické právo	Lichtenštejnsko	---	---
Smišené	Andorra	---	---
Virilní	Vatikán	---	---

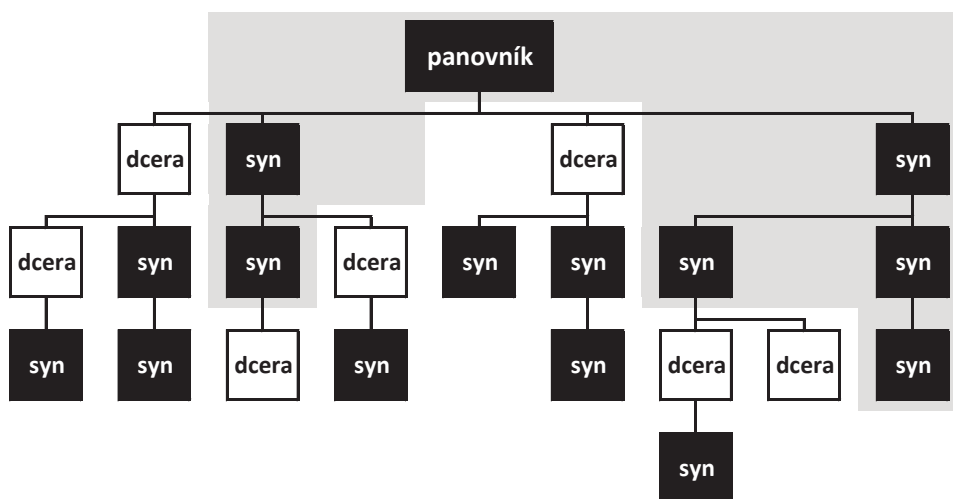
2. Praktické uplatnění primogenitur

2.1 Modelace diferencí v nástupnických liniích

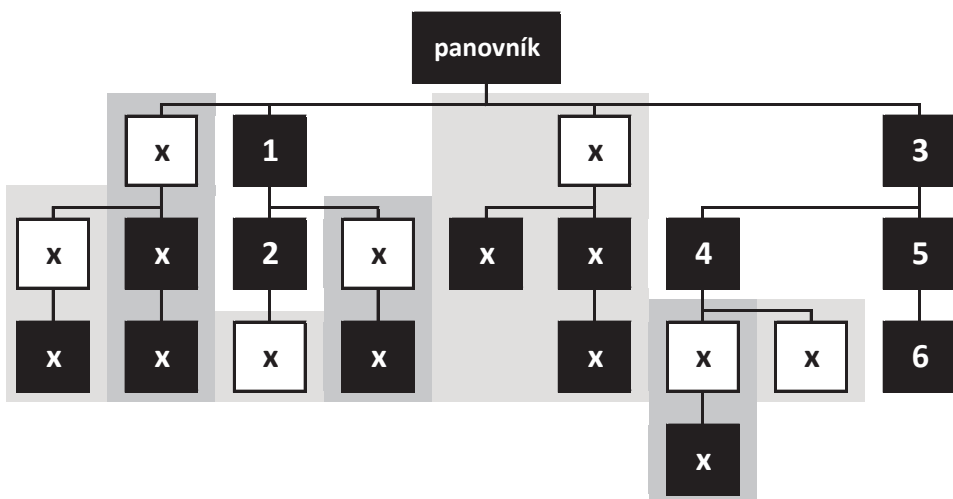
Uplatnění nároku žen v otázce nástupnictví tak v čase stoupá na ose primogenitur: salická → agnatická → kognatická → absolutní. Následující modelová schémata ukazují, jak se toto právo uplatňuje v konkrétních nástupnických řádech. Je zde jasně patrné, že novější úpravy přiznávají ženám vyšší pravděpodobnost uplatnění takového nároku.

Obrázek č. 1 představuje schéma se zcela hypotetickou rodinou, jejíž panovník má 4 děti (dceru, syna, dceru, syna) a vidíme zde i další generace jejich potomků. Šedou barvou jsou podbarveni patrilineární potomci modelového panovníka, tedy ta část potomstva, kterou nejčastěji nazýváme rodinou, resp. ta část potomstva, která při grafickém znázor-

⁸ V případě Monackého knížectví se nejedná o změnu nástupnického řádu v pravém slova smyslu, ale o rozšíření dědických práv v rámci širší rodiny při zachování kognatické primogenitury.

Obr. č. 1: Obecné modelové schéma rozrodu fiktivní panovnické rodiny

Obr. č. 2: Těže modelové schéma s vyznačením nástupnictví dle salické primogenitury

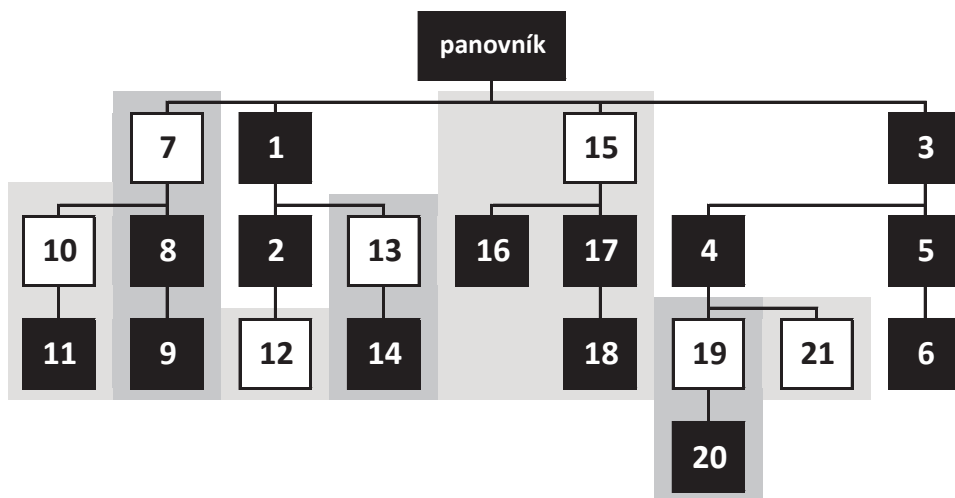
nění tvoří tzv. rodokmen, zatímco širší přehled všech potomků daného jedince nazýváme rozrodem.⁹ Z praktických důvodů zde nejsou podbarveny dcery, na které zde budeme pohlížet jako vdané, a tedy jako na příslušnice rodu nového, do kterého byly přivdávány.

Obrázek č. 2 pak představuje schéma s pořadím nároku shora uvedeného hypotetického panovníka podle salické primogenitury. Vidíme zde, že nárok v pořadí podle genealogické

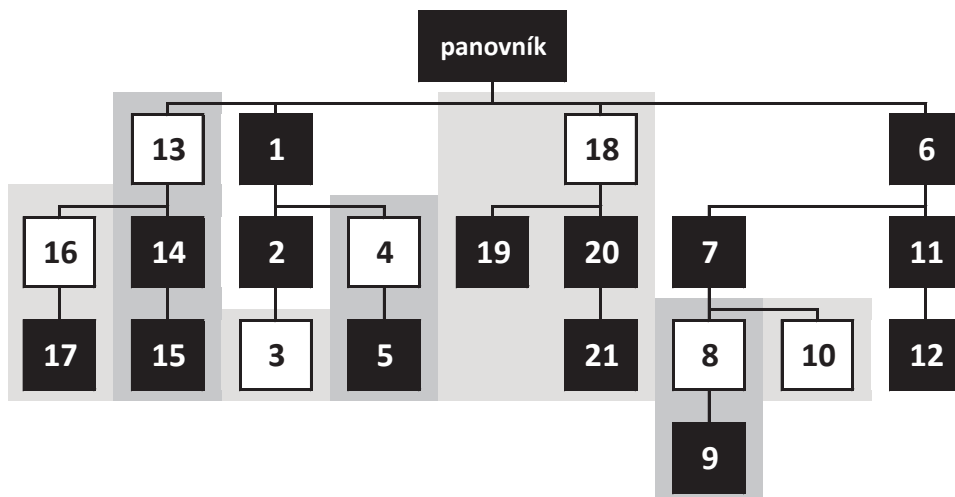
⁹ Srov. HLAVÁČEK, I. – KAŠPAR, J. – NOVÝ, R. *Vademecum pomocných věd historických*. Jinočany: H&H, 1994, s. 119–128.

blízkosti k tomuto panovníkovi se týká pouze patrilineárních potomků. Zároveň jsou zde pro větší přehlednost různě podbarveny další rody z původního modelového rodu vycházející.

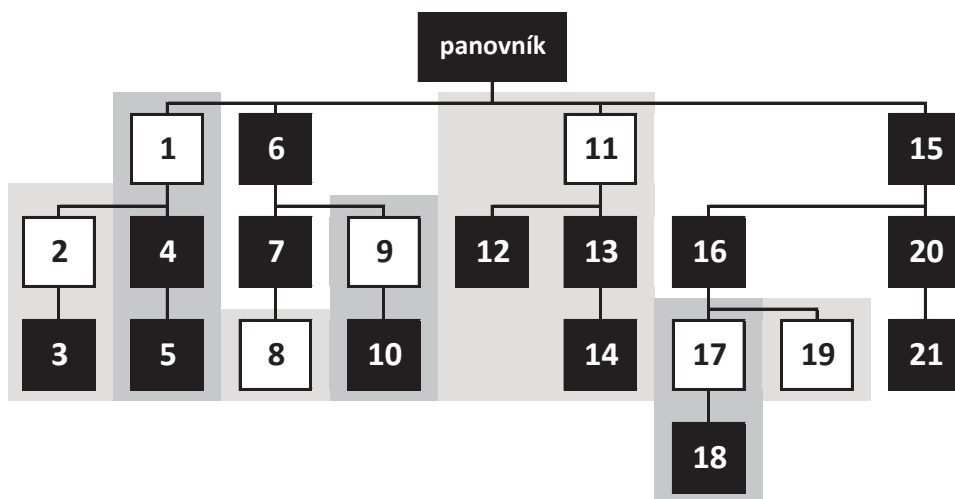
Obrázek č. 3 představuje schéma s agnatickou primogeniturou, ve které již mají své pořadí nároku i ženy (a jejich potomci). Jejich zde zobrazené pořadí však není jediné možné, protože agnatická primogenitura neměla ve všech zemích shodný teoretický postup při vyměření aktuální dynastie. Záleží totiž, zda příslušný řád v takové situaci stanovuje např.

Obr. č. 3: Schéma agnatické primogenitury se zohledněním nároků potomků žen při vyměření původního rodu

Obr. č. 4: Schéma kognatické primogenitury, kde je nejprve nutné uplatnit postupně nároky všech potomků příslušného panovníka

Obr. č. 5: Schéma pořadí nároků podle absolutní primogenitury

automatické nástupnictví genealogicky nejbližší ženy k poslední vládnoucímu panovníkovi, nebo zda se zde uplatňuje nějaká forma volby např. mezi několika nejbližšími dědičkami (či dříve jejich manžely). Zde zobrazené pořadí odpovídá situaci, ve které by všichni mužští potomci původní dynastie vymřeli nebo se svých nároků vzdali zároveň.

Obrázek č. 4 představuje schéma s kognatickou primogeniturou, která se řídí podobnými zásadami jako primogenitura agantická, avšak vyžaduje, aby byl nejdříve uplatněn nárok všech potomků předchozího panovníka bez ohledu na pohlaví, byť s upřednostněním mužů. Teprve poté, co jsou tyto nároky uplatněny nebo renunciovány, přichází na řadu další rodová odnož.

Obrázek č. 5 zobrazuje schéma pořadí podle tzv. rovné neboli absolutní primogenitury, kdy na pohlaví jednotlivých potomků nezáleží, protože určujícím faktorem je pouze primogeniturní genealogická pozice zobrazených potomků v rámci širší rodiny.

2.2 Posilování role žen na příkladu vývoje tuzemského nástupnického práva

Přirozeně ne všechny země prošly postupným vývojem dle výše uvedených schémat, přesto je možno trend posilování nároků žen považovat za vzestupný, jak ukazuje koneckonců i vývoj tuzemského nástupnického práva. K formálnímu opuštění práva seniorátního, které s ženami vůbec nekalkulovalo, došlo v Českých zemích poměrně pozdě. Fakticky bylo sice opuštěno již za vlády Přemysla Otakara I. (1155–1230), důvodem však byl poměrně nízký počet členů rodu Přemyslovců, v jehož důsledku seniorát a nastupující princip primogenitury takřka splývaly. Ani úprava poskytnutá Zlatou bulou sicilskou (1212) v této otázce nepřinášela zásadní průlom, neboť primogenituru přímo nestanovuje.¹⁰ Po úmrtí Václava III. se v otázce výběru nového panovníka Český zemský sněm orientoval v intencích Privilegia římského krále Richarda Cornwallského, které údajně hovořilo o nástupnictví

¹⁰ Blíže viz: ŽEMLIČKA, J. *Zlatá bula sicilská*. Praha: Melantrich, 1987.

žen v případě vymření vládnoucí dynastie po meči. Toto privilegium¹¹ se ovšem nedochovalo.

K faktické kodifikaci primogeniturních principů tak dochází až za vlády císaře Friedricha II. Štaufského (1194–1250), který kromě zmíněné Zlaté buly vydává ve prospěch českých králů další zásadní dokumenty. Zatímco výše zmíněná Zlatá bula sicilská definuje případný výběr nového českého krále jako vnitřní věc království bez zásahu z vnějšku, Zlatá bula ulmská (1216) omezuje okruh potenciálních uchazečů na členy panovnické rodiny (králem se tak nemůže stát někdo bez příbuzenské vazby na Přemyslovce). A konečně Zlatá bula melfská (1231) již primogeniturní princip stanovuje přímo.

Přestože ve 13. století vznikají význačné kodifikace v této oblasti ve prospěch předvídatelnosti práva, je třeba podotknout, že z pohledu praxe té doby nedochází k ničemu jinému než k písemnému zachycení stávajících zvyklostí. Žádný z případů totiž nevede k faktickému posunu v právech ženských členů dynastie, ani k rekodifikaci volebního práva, kterým se snaží vstupovat do této oblasti také částečně Český zemský sněm. Při následném střídání dynastií na českém trůnu se tak jejich jednotliví počáteční představitelé instinktivně

Přehled vývoje českého nástupnického práva ve vztahu k roli žen:¹²

Rok	Autor	Dokument	Podstata ustanovení	Role ženských členů rodu	Legální role sněmu
---	Břetislav I.	seniorát	Vládne věkem nejstarší příslušník rodu.	Žádná.	---
1212	Friedrich II.	Zlatá bula sicilská	Císař do výběru panovníka nezasahuje a zřiká se odúmrtě.		V případě vymření dynastie určuje manžela dědičky, který se stává českým králem. Jejich potomky pak pokračuje následnická linie.
1216		Zlatá bula ulmská	Panovníkem může být pouze člen vládnoucího rodu.		
1231		Zlatá bula melfská	Pořadí následnictví uvnitř rodu je dáno primogeniturně.		
1356	Karel IV.	Zlatá bula Karlova	V případě vymření dynastie se volí z manželů dědiček.	Ženy se stávají dědičkami bez určení pořadí.	Teoreticky vybírá novou dynastii až v případě vymření všech potomků českých králů.
1713	Karel VI.	Pragmatická sankce	Stanovuje se pořadí dědiček.	Ženy se stávají dědičkami včetně pořadí.	

¹¹ WIHODA, M. – ŽEMLIČKA, J. *Zlatá bula sicilská: mezi mýtem a realitou*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2016, s. 154.

¹² NOHEL, Vývoj českého nástupnického práva, s. 72.

rekrutují z řad manželů potenciálních dědiček, jejichž právo však není žádným zvláštním předpisem upraveno až do roku 1356, kdy císař a král Karel IV. (1316–1378) vydává Zlatou bulu Karlovu. Zde se již o ženách výslovně hovoří, ale bez stanovení určitého konkrétního pořadí v jejich prospěch. Z pohledu nástupnictví se tak jedná opět jen o kodifikaci práva zvykového. Skutečným zlomem se proto stává až Pragmatická sankce (1713), která stanovuje nástupnictví genealogicky nejbližší ženy k poslední vládnoucímu panovníkovi v případě vymření rodu. Tento princip je pak dostatečně stabilní a jeho aplikace predikovatelná; zároveň prakticky ruší roli zemského sněmu.

3. Aktuální stav se zvláštním zřetelem k postavení a roli žen

3.1 Dopad aktuálně účinné podoby nástupnického práva v současných monarchiích

Velká Británie

Současná úprava je definována Zákonem o následnictví Koruny z roku 2013,¹³ který navazuje na starší předpisy.¹⁴ V Británii¹⁵ zavádí absolutní primogenituru a dále liberalizuje některá starší ustanovení. Od vstupu zákona v účinnost již tedy není např. vylučujícím úkonem sňatek člena panovnické rodiny s osobou římsko-katolického vyznání, a okruh osob, které potřebují souhlas hlavy státu s uzavřením sňatku, se zužuje na prvních šest následníků v pořadí.

Dlužno dodat, že zavedení rovné primogenitury se v Británii týká pouze nástupnického pořádku a nesouvisí s dalšími dignitami udělenými či drženy členy panovnické rodiny podle starších úprav. Vyplyvá z toho, že pořadí podle aktuálně platného nástupnického řádu nemá žádný vliv na držbu a způsob následnosti šlechtických titulů, které se v Británii stále dědí pouze patrilineárně.¹⁶ V praxi tak dochází k dosud nepoznané situaci, kdy mají některé osoby bez šlechtických titulů¹⁷ přednostní právo na trůn před osobami se šlechtickými tituly.¹⁸ Z osob, kterým jsou v rámci dynastie šlechtické tituly uděleny, a jejich potomků, se tak vlastně stávají samostatné rody, jejichž dignity jsou dědičné podle dřívějšího nezměněného pořádku, který však není s nástupnickým právem přísně koincidenční.

S ohledem na potenciální rozšiřování osob patřících k dynastii, je v britské královské rodině také omezen okruh osob, které smí užívat titulu¹⁹ britského prince či britské princezny,²⁰ přičemž právo na jeho držbu nevzniká prostým narozením do královské rodiny,²¹ ale faktem, zda je dotýčný/dotýčná patrilineárním dítětem či vnukem vládnoucího

¹³ Succession to the Crown Act. Acts of the United Kingdom Parliament, 2013, vol. 2013, no. 20, Section 1. [online]. Dostupné na: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2013/20/notes>. [cit. 23. 07. 2022].

¹⁴ Act of Settlement (1701) a The Bill of Rights (1689).

¹⁵ A všech dalších zemích Commonwealthu současně.

¹⁶ Po způsobu práva salického či agnatického podle toho, zda je či není v příslušném udělovatelském privilegiu řešen transfer titulu v případě vymření příslušného rodu po meči.

¹⁷ Např. děti dcery královny Alžběty II.

¹⁸ Mužští členové panujícího rodu.

¹⁹ Pojícího se integrálně s oslovením „Jeho/Její královská Výsost“ (His/Her Royal Highness).

²⁰ V originále: Prince/Princess of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland.

²¹ Titul princů a princezen totiž historicky nebyl vnímán jako titul, jehož užívání je možno legislativně omezit. Byl primárně obecným označením pro osoby patřící do královské rodiny. Vzhledem k tomu, že po většinu známé historie nebyla vláda žen dominantním jevem, nebylo nutné držbu těchto titulů ani nijak omezovat.

panovníka, či případně prvním primogeniturním vnukem následníka trůnu jakožto knížete z Walesu.²² Panující osoba však může tento okruh individuálně rozšířit.²³ Aktuálně je první ženou v nástupnictví britského trůnu princezna Charlotte (*2015) a to jako 3. v pořadí.

Švédsko

S přechodem k rovné primogenituře v roce 1980 bylo schváleno i několik dalších ustanovení, která dosavadní nástupnické právo modifikují. Předně byl okruh potenciálních následníků omezen pouze na potomky luteránské víry současného krále Karla XVI. Gustava (*1946) s tím, že do budoucna bude navíc pro zachování pořadí v následnické linii nutný souhlas vlády s uzavřením sňatku. Zajímavou novinkou, která se vyskytuje pouze ve švédském nástupnickém právu, je pak ustanovení o souhlasu vlády a panovníka, bez něž není pro členy královské rodiny možné usednout na cizí trůn, aniž by přišli o vlastní nárok na trůn švédský.

S ohledem na potenciální nástupnictví všech potomků současného panovníka nebyla dlouho řešena otázka příslušnosti potomků ke královské rodině a všem vnukům Karla XVI. Gustava byly přiznány tituly švédských princů a princezen, a to bez ohledu na to, zda se jednalo o děti jeho syna nebo děti jeho dvou dcer, z nichž nejstarší Victoria je zároveň korunní princeznou. Aby se královská rodina pyramidálně nerozrůstala s každým dalším potomkem, rozhodl král 7. října 2019 o odejmutí oslovení „Jeho/Její královská Výsost“ všem svým vnukům kromě dětí korunní princezny.²⁴ Tím zároveň tyto vnuky zbavil jak předepsané státní apanáže, tak ovšem i oficiálních povinností vyplývajících z členství v královské rodině; tituly princů i vévodů včetně pořadí podle platného nástupnického řádu jim však byly ponechány, byť s ohledem na rovnou primogenituru není příliš pravděpodobné, že by tito královi vnuci vůbec kdy své nároky mohli reálně uplatnit. Korunní princezna Victoria (*1977) a její dcera Estelle (*2012) jsou tak prvními dvěma ženami v pořadí na švédský trůn.

Španělsko

Španělské nástupnictví se řídí principem kognatické primogenitury od roku 1978, kdy byl nástupnický řád nově zakotven v ústavě. Touto úpravou byl navíc zřetelně omezen počet možných následníků, neboť 57. článek ústavy výslovně zmiňuje, že se dědici španělské koruny mohou stát pouze potomci tehdejšího krále Juana Carlose I. (*1938),²⁵ čímž opomíjí vzdálenější patrilineární potomky bourbonské dynastie rozrodu Kapetovců, kteří do té doby v pořadí následnictví figurovali.

Zajímavé je, že nejen nástupnické právo, ale i titulatura vybraných členů královské rodiny je ve Španělsku dána královským výnosem. Z toho důvodu jsou i tituly následníka

²² Knížetem z Walesu se následník nestává automaticky, ale titul musí být udělen panovníkem. Není-li titul udělen, nemůže z tohoto důvodu být princem/princeznou ani jeho první primogeniturní vnuk či vnučka.

²³ Jako učinila královna Alžběta II. v případě dalších dětí prince Williama (*1981). Bez toho rozšíření by byl princem pouze jeho první syn George (*2013).

²⁴ Communiqué on changes to The Royal House – Sveriges Kungahuset, 07. 10. 2019.

²⁵ El orden de sucesión. Artículo 57 de la Constitución Española. [online]. Dostupné na: <https://app.congreso.es/consti/constitucion/indice/titulos/articulos.jsp?ini=57&tipo=2>. [cit. 01. 08. 2022].

trůnu předmětem zákonné úpravy. Dnešní následníci trůnu je korunní princezna Leonor (*2005), které jsou předepsány tyto tituly,²⁶ z nichž se každý vztahuje k některé z titulárních entit panovníka.

Titul následníka	Titul suveréna
kníže z Asturie	král kastilský
	král leonský
kníže z Gerony	král aragonský
kníže z Viany	král navarrský
vévoda z Montblancu	kníže katalánský
hrabě z Cervery	král valencijský
pán z Balagueru	král mallorský

Pozoruhodné pak je, že titul knížete katalánského není vůbec součástí titulatury panovníka, přičemž jeho následníci je kvazikomplementární titul vévody z Montblancu přiznán.

Aktuální úprava způsobuje, že mezi prvními šesti potenciálními následníky španělského trůnu evidujeme pět žen a pouze jednoho muže.

Monaco

Monacké nástupnictví se stále řídí principem agnatické primogenitury, se změnou ústavy v roce 2002 však došlo k jejímu mírnému rozvolnění, aniž by byl přímo tento princip zásadně nahrazen jiným. Podle starší úpravy byl v pořadí následnictví pouze sám kníže a jeho děti, novější úpravou bylo pořadí potenciálních následníků rozšířeno i o sourozence (a jejich potomky) vládnoucího knížete.²⁷

Vládnoucí kníže Albert II. (*1958) má dvě legitimní děti, dvojčata Jakuba a Gabriellu (*2014), z nichž následníkem trůnu je princ Jakub, markýz z Baux.

Lichtenštejnsko

Lichtenštejnské knížectví se od svého vzniku²⁸ řídí principem salické primogenitury s vyloučením žen z nástupnictví na knížecí stolec, přičemž není známo, že by byly v této věci plánovány nějaké změny nebo uvažováno o budoucích úpravách. Vládnoucí rodina navíc prosazuje názor, že způsob výběru panovníka by neměl být součástí právního řádu příslušné země, ale výlučnou kompetencí vládnoucí rodiny, zatímco zákon by předepisoval a stanovoval pouze panovníkovu roli a pravomoci ve vztahu k danému státu.²⁹ Aktuální úprava nepočítá s nástupnictvím žen.

²⁶ Srov. CORONAS GONZÁLEZ, S. M. Príncipe y Principado de Asturias: historia dinástica y territorial de un título. *Anuario de historia del derecho español*, 2001, 71, s. 73.

²⁷ La Constitution de la Principauté. Portail du Gouvernement – Monaco. [online]. Dostupné na: <https://www.gouv.mc/Gouvernement-et-Institutions/Les-Institutions/La-Constitution-de-la-Principaute>. [cit. 01. 04. 2022].

²⁸ Za vznik současného státního útvaru je obecně považováno datum 23. 01. 1719, kdy císař Karel VI. (otec Marie Terezie) povýšil hrabství Schellenberg a hrabství Vaduz na knížectví Lichtenštejnské.

²⁹ Srov. HANS ADAM II. *Stát ve třetím tisíciletí*. Praha: Grada, 2011, s. 82–83.

Obr. č. 6: Erb belgického krále

Obr. č. 7: Erb belgického následníka

Obr. č. 8: Erb následníků z dynastie Wettin

Obr. č. 9: Erb následníků po přeslici

Nizozemí, Norsko, Belgie, Dánsko, a Lucembursko

Zavedení rovné primogenitury (Nizozemí 1983, Norsko 1990, Belgie 1991, Dánsko 2009, Lucembursko 2011) rozšiřuje okruh osob, které užívají a budou užívat titulu „princ“ či „princezna“ příslušné země, protože tyto tituly jsou z podstaty věci patrilineárně dědičné. Nedojde-li tedy v budoucnu k další (omezující) úpravě, může se stát, že budou žít paralelně vedle sebe příslušníci několika dynastií s těmito tituly.³⁰

³⁰ Např. dánská královna Markéta II. již vydala rozhodnutí, podle kterého děti jejího mladšího syna přijdou od 01. 01. 2023 o tituly princů a princezen, ačkoliv zůstane zachováno jejich pořadí na dánský trůn.

V případě Belgie jsou však nad rámec absolutní primogenitury příslušníci původního patrilineárního rodu rozlišeni od ostatních potenciálních následníků v nástupnické linii heraldicky. Panující král užívá belgického erbu (zlatý lev s červenou zbrojí v černém poli), následník trůnu pak na tento štít klade zlatý turnajský límec o třech lalocích a další příslušníci původní dynastie pak užívají základního štítu, který obsahuje pro odlišení od výše jmenovaných zlatou borduru. Osoby, které jsou také následníky belgického trůnu, ale pocházejí z původní dynastie po přeslici, užívají borduru fialovou.³¹

V současné době jsou v Nizozemsku prvními třemi následnicemi ženy, v Norsku a Belgii je žena první následnicí, v Dánsku jsou ženy aktuálně na třetím, pátém a desátém místě a v Lucembursku na čtvrtém a šestém místě.

3.2 Současné úpravy ve vybraných bývalých monarchiích

Nemůžeme opominout, že principy nástupnického práva přetrvávají a bývají rovněž dokonce modifikovány i v dosud žijících bývalých panovnických rodech, přestože tyto rodiny nemají ve svých bývalých zemích žádnou oficiální funkci. Za všechny můžeme jmenovat tyto:

Srbsko

V srbské královské rodině platilo, že by se měl následník trůnu narodit na srbské půdě. To bylo také důvodem, proč byl při narození současné hlavy rodu prince Alexandra (*1945) dočasně prohlášen pokoj Claridge hotelu v Londýně, kde královna Alexandra prince porodila, výsostným územím Srbska.³²

Rumunsko

V roce 2007 vydal bývalý rumunský král Michael I. (1921–2017) tzv. rodový zákon, ve kterém oznamoval, že jeho rodina vystupuje z rodu Hohenzollernů. Překvapivý dokument za doby trvání republiky měl však jeden důležitý teoretický aspekt. V rodu Hohenzollernů totiž od nepaměti platilo salické právo, tedy s úplným vyloučením žen,³³ a protože rumunská větev rodu již nedisponuje žádnými mužskými členy, obával se bývalý panovník toho, aby v případě obnovy monarchie nevznikl nárok na trůn jeho patrilineární příbuzní na úkor jeho dcer.³⁴

Habsburkové

V roce 2011 došlo k úpravě tzv. Habsburského rodinného pořádku z roku 1839.³⁵ Úprava se netýká nároků přímo, takže nedochází ke změně typu primogenitury, nicméně nová úprava přináší rozvolnění v oblasti sňatkové politiky, čímž se prakticky ruší institut morganatických sňatků. Zatímco dříve byl souhlas hlavy rodu ve vymezených případech nut-

³¹ Zlato se v heraldice vyjadřuje tečkovanou plochou, fialová pak šikmými pruhy.

³² Prohlášení provedl 17. 07. 1945 tehdejší britský ministerský předseda Sir Winston Churchill (1874–1965).

³³ Shodné ustanovení obsahovala i rumunská ústava z roku 1924.

³⁴ O constitutie dinastica. 30. 12. 2007. [online]. Dostupné na: <https://www.romaniaregala.ro/jurnal/norme-le-fundamentale-ale-familiei>. [cit. 03. 08. 2022] s interpretací na: <https://www.romaniaregala.ro/atitudini/succesiunea-la-coroana>. [cit. 03. 08. 2022].

³⁵ V českém přehledu dostupné např. v KALOUSEK, V. Rodinný statut dynastie Habsbursko-Lotrinské. *Sborník věd právních a státních*, 1923, ročník XXIII, sešit 2, s. 117–141.

ný k tomu, aby nerovnorodé manželství za morganatické pokládáno se všemi důsledky nebylo, nyní postačuje pro legitimitu sňatku oznamovací povinnost a absence aktivního nesouhlasu hlavy rodu s oznamovaným sňatkem.³⁶

Závěr

Podmínky nástupnictví žen se v čase proměňují. Role, které ženy postupně zastávají, se významně přibližují až ztotožňují s tradiční rolí mužů. Je však třeba zmínit, že není pravda, že by žena podle dřívějších úprav žádnou roli neměla. Naopak – ve starších nástupnických řádech měla žena roli velmi specifickou a nezastupitelnou. Při vymření dynastie (po meči) se totiž všechny dignity rodu soustředily na ni, a jejím prostřednictvím byly transferovány na dynastii návaznou. Tuto výjimečnou roli tedy žena přebíráním mužovy role ztrácí. V současném evropském nástupnictví se tak role ženy na jednu stranu přibližuje až vyrovnává roli muže, na druhou stranu se tím žena vzdává své role původní, výlučné a nezastupitelné.

³⁶ Na základě osobního rozhovoru s Georgem Habsburským 29. 05. 2019, přičemž důsledky změn budou do nových vydání Gothajských almanachů postupně teprve propsány.